

הרה"ק מוה"ר צבי הירש ז"ל מזיריטשוב

א.

הרה"ק מארי ררוזן מוהררצ"ה זצ"ל מזיריטשוב, נין ונכד לרבנו בעל תוס' י"ט ז"ל, מתלמידי הרה"ק החוזה מלובלין זצ"ל, וגם חשב את עצמו השלישי להבעש"ט ז"ל, כי בימי חורפו נסע תלמיד אחד מתלמידי הבעש"ט דרך מקומו ועכבו אצלו כמה ימים ולמד ממנו הרבה. גם הי' שלישי להבעש"ט כי הי' אצל הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעזבין זצ"ל נכרו של הבעש"ט, וקיבל גם ממנו הרבה נוראה ע"ד התיחסותו אל צדיקי דורו ואותותיו ומפתיו אשר עשה, בס' עשר קדושות ואין רכני לטחון קמחא סחינא].

ויהי אחרי פטירת הרה"ק החוזה מלובלין, והרה"ק מוהררמ"ם מרומנוב וללה"ה, היו בנאליציא הממלאי מקומם, שלשה רועים. הרה"ק הרבי ר' נתנ"ל זצ"ל מראפשיץ והרה"ק מוהרצ"ה זצ"ל מזיריטשוב, והרה"ק מוהר"ש שר שלום מבעל"ו זצ"ל. ואחרי פטירת הרה"ק מוהרר"ן ז"ל מראפשיץ (בשנת תקפ"ז), נהרו גדולי תלמידיו הגאונים הצריקים להקשיב לקח טוב ולשאוב מים חיים מהרה"ק מזיריטשוב ז"ל, כאשר סיפר הגה"ק בע"ס, רברי חיים" מצאנז, שאחר פטירת רבו הגה"ק מראפשיץ כשבא ללמוד תורה מרבנו מוהרצ"ה, אמר לו: ראוי הי' לו לשמוח על ביאת תלמיד חשוב כירב, אבל בזכרו את הסיבה שגרמה לכך (מפני שנפטר הגה"ק מראפשיץ, ערבה שמחתו).

והי' הרה"ק מוהררצ"ה מזיריטשוב ל"תלפיות", שכל פיות אליו פונים, וגם הגאון המובהק מוהר"י בע"ס חוות דעת ונתיבות המשפט, שהי' אז רב אבר"ק סטרי, נהג בו כבוד וביקר אותו בהיכלו, ופי"א שאל את הרה"ק מוהרצ"ה להגיד לו ביאור רבדי התק"ז תיקון י"ד, שכתוב שם בזה"ל: "וסמך לי' ראשית ביכורי ארמתך וגו' לא תבשל גדי בחלב אמו, קם ר"ש על רגליו ואמר, אליהו נחית הכא ברשותא רמארך ואנהיר עיניהו דאילין סבין בהאי מלה דלא ייתן למיכל בשר בחלב...".

והשיב לו הרה"ק מוהרצ"ה ז"ל פירוש הרברים בדרך נגלה, כמבוקשו לפרש לו בנגלה ולא ע"ר נסתר, והוא עפ"מ"ש תוס' במס' חולין דף ק"ג ע"ב ד"ה כל הבשר, דהוי"א ונדרוש סמוכין בב"ח לביכורים וביכורים נאמר ארמתך ראינו נוהג רק בארץ ולא בחו"ל וא"כ ה"ה בב"ח אינו נוהג רק בארץ ולכן כששמע אותם מתמיהין מאי האי וכר הבין כי רוצים לדרוש סמוכין כנ"ל לזה פתח בקלא. סגי"א ואמר אנהיר עיניהון דאילין סבין רלא ייתן למיכל בב"ח. והגאון מוהר"י מליסא בע"ס חו"ד זצ"ל כששמע פי' זה אמר קאליס ורפח"ח. וביקש גם הוא להראות להרה"ק מוהרצ"ה ז"ל את כחו בחכמת הנסתר והציע כמה רברים לפניו וראה שבעיני הרה"ק הם דברים פשוטים שלא גילה בהם שום חידוש, ובחפצו הי' להפתיע את הרה"ק מזיריטשוב באיזה חידוש, אז אמר להרה"ק הנני להגיד לכם

דבר חידוש שבלי"ס לא ידע כבודו מזה, והוא שראה בספר קדמון, ששרשי אילן האחרון מונחין וגרילין בארץ בצורת אותיות של שם הוי' ב"ה וב"ש, ודבר זה הי' חדש בעיני הרה"ק מוהרצ"ה ז"ל, ובכן נחה דעתו של הגאון בע"ס חו"ד ז"ל. רם ונשא קדוש ונורא הי' הרה"ק מוהרצ"ה ז"ל גם בעיני הרה"ק מוהרר"ג ז"ל מראפשיץ, וכ"פ שלה את בניו הקדושים לזידיטשוב להיות משואבי לקחו. ופי' כשהיו בני הרה"ק מראפשיץ אצלו, שאל אותם איך אביהם נוהג במצות סוכה, וסיפרו לו כהנוי סוכה, אשר אביהם הרה"ק כשתדל לעטר את הסוכה, בכל מיני קישוטין לפאר ויופי, ע"ז השיב להם הרה"ק מוהרצ"ה ז"ל, ואני אין בכחי לעשות נוי סוכה כאלה והנני מקטט את הסוכה בשמות הקדושים".

ולא רק בהסוכה היו מחולקים באופן זה, כי אם גם בתפלה, הרה"ק מוהרר"ג ז"ל מראפשיץ הי' מתכוין לקטט גם את התפלות במגנינות, בשירה ובזמרה, והרה"ק מוהרצ"ה ז"ל הי' מסתפק בכוננות, בשכות הקדושים, ולא נתן לב לזה לנגן את התפלות בניגונים יפים המשמחים לב ונפש. כל אחד ואחד בחר לו הדרך לפי שורש נשמתו, ואצולת נפשו.

ב.

סביבות עקרי ושרשי החסידות נתרקמו אז בימיו: א) שיטת הקבלה המתקריית של "הרב" בע"ס, "תניא", אשר כנוה בשם שיטת חב"ד, שהי' הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעבזו ז"ל קורא תגר על זה, כאשר כבר הבאתי למעלה בערכו. ב) שיטת הפילוסופיא המדרשית, על דרך בע"ס "כחינת עולם", ועל דרך מהר"ל מפראג זצ"ל, שחזר ויסדן הרה"ק ר' שמחה בונם מפשיסחא ז"ל, כאשר נביא להלן איה"ש בערכו, שעל שיטה זו רבו החולקים עליו כמעט כל צדיקי דורו נ"ע ז"ל. ובכן בא הרה"ק מוהרצ"ה ז"ל בזידיטשוב ויסד בית מדרש לקבלה, ע"פ שיטת האר"י הקדוש ז"ל, כאשר הי' בית מדרש כיר"ב בבראדי, בימי, חכמי קלויז בראר", ה"ה הרה"ק מוהר"ח צאנזער, והרה"ק ר' משה אסטרעזר נ"ע זללה"ה, וכה הי' הרה"ק מוהרצ"ה יושב ודורש ברבים בכבשי דרחמנא ורוזין דאורייתא, בהכמה נסתרה, כאשר הי' דורש הגה"ק בע"ס מגלה עמוקות ז"ל, לפני מאות בשנים בקראקא, דרשות והספדים ע"פ קבלת האר"י — בקהל רב.

אמנם כן, גם שיטת הרה"ק מוהרצ"ה מצאה התנגדות עצומה, מצד הרה"ק זקן הצדיקים בע"ס אוהב ישראל מאפסא, והרה"ק מוהר"א מסטרעליסק זצ"ל; הרבי ר' אורי השרף מסטרעליסק הי' אומר, האר"י הקדוש ז"ל ראה בעיניו מה שכתב, אבל להגיע לעומק הקבלה עיי ספרים אי אפשר בשום אופן. ופי' נפגשו יחדיו, ובהתוכם אודות זה, אמר לו הרה"ק מוידטשוב שיכול להגיד את כל ספר הזהר הקדוש בע"פ, אמר לו הרה"ק, ה"שרף" שהוא יכול להחזיק רעיון אחד אלף ימים, [שזהו] "מוחין דגדלות" להחזיק רעיון אחד זמן רב עד כדי שיחפתח וישתלם בשלימות, כמ"ש הגה"ק מקאזניץ ז"ל ראה למעלה בתקופה השלישית בערכו]. על ירי העסק בלימודי האצילות, שנתרבה בגלילות זידיטשוב ובאונגארין במחוז מארמאראש, בקרב חסידי הרה"ק מוהרצ"ה ז"ל, הרגישו בהעדר הספרים כמו ס' עץ חיים, ופרי עץ חיים וכו', שהיו אז יקרי המציאות ולא נמצאו גם

אחד בעיר, בקשו המדפיסים להדפיסם רק באופן שיסכים לזה הרה"ק בע"ס, אוהב ישראל- מאפסא, אבל הוא לא הסכים כאמור למעלה, שהי' מוחה מלפרסם סמרי תורה ברבים, שזה נגד שיטת החסידות של הבעש"ט ז"ל. אז ראה הרה"ק מוהרצ"ה ז"ל את עצמו נאלץ להתרפס לפני הרה"ק מאפסא ז"ל, ובלבד לו מכתב ארוך מלא בקשות והתנצלות (ראה בס' „עשר קדושות" בערכו). וכן הנהיג הלאה את שיטתו וחבר הרבה ספרים על הוזה"ק בחכמה נסתרה להפיצם ברבים, לקרב עיניו את הקץ. אמנם לא מצאה שיטתו מהלכים, ולא התקדמה ולא נתרחבה בקרב החסידים, כדרך שנתפשטה שיטת חב"ד בליטא ורייסען, כי שיטת חב"ד שעיקרה ויסודה על שרשי נפש רוח ונשמה, היא שיטה נוחה להתקבל על לב האנשים המחוננים מעט בנסיות לחקר הנפש ורוח החיים שבקברו פנימה, אבל שיטת הקבלה שאחז בה הרה"ק מוהרצ"ה ז"ל, שכל עיקרה ויסודה היא בעולמות העליונים, ותעמוד לפני הרואה וההוגה בה עם אותיותי' ושמותי' ומושגי' במרחק רב של מהלך ת"ק שנה, וצור הרבה פעמים ת"ק שנה למעלה בעולמות העליונים, שמבלערי התרוממות למעלה עד למדרגת עליית נשמה, אי אפשר לקרוא אותה, ע"כ נשארו החסידים שבמחוז מארמאראש וגאליצא המודחית שעסקו בקבלה, מן הנחשלים שלא יכלו להגביה עוף לעלות למעלה, ויסופר שאחד מן החסידים הללו קרא בספרי האר"י ז"ל, עצמות וכלים" בניקוד עצמות וכלים וראה, החסידות למהר"א מארקוס" צי קפ"ב—ק"צ). ועל כיר"ב אפשר לומר ראוי הי' הרה"ק מוהרצ"ה שתנתן תורת הקבלה על ידו אלא שלא הי' דודו ראוי לכך.

בשנת תקצ"א שלח הרה"ק מוהרצ"ה מויריטשוב זצ"ל שליח מיוחד להרה"ק מוהרצ"ה הכהן מרומנוב זצ"ל, שיבא אליו ויגלה לו רזין ראודייתא. וייטב הדבר בעיניו וישם לדרך פעמיו לק' זיריטשוב, ויהי בהיותו בדרך במלון אשר לנו שמה וישכם בבוקר ויתהלך בחוץ ומקטרתו בידו, ויקרא לנאמן ביתו, משמשו הר' הירשלי איטשעס ויאמר לו, אנה אנחנו עולים? הה"צ מויריטשוב ירצה לגלות לי מסתרי הקבלה, אם אזכה אז מי שגילה לו רזי עולם הוא יגלה גם לי, וישב לביתו ולא נסע הלאה.

ג

בספר „סאר יצחק" תולדות הגה"ק מוהר"א מויריטשוב זצ"ל; פרק ט"ז, מביא בשמו שאמר, בזה"ל: „ושמעתי מרודנו רבנו רצ"ה זלה"ה, פ"א בסעודה שלישית באמצע של תורה, שאמר בזה"ל, יש איזה כת שנוסעים אל רבי שלהם ואומרים שאין רבי בעולם אלא רבי שלהם, זו עיז, אלא האיך יאמר, כל צדיק וצדיק כל רבי הוא טוב לתלמידיו, אבל רבי שלנו הוא טוב יותר לענינינו, כך שמעתי בשלש סעודות...".

הדברים החריפים הללו מבוארים למדי, עד כמה לא היתה נוחה לו החסידות ההמונית, שאין נוסעים להרבי לשם לימוד, ללמוד ממנו מרות ומעשים, ולשמוע תורה מפה קדוש, כי אם לשם יוהרא שהם נוסעים להחד ברא... אשר לו העוץ והממשלה. עוד שם במרק כ"ד, עוברא „שהגה"ק מוהר"ג מראפשיץ ז"ל אמר לדבנו מוהרצ"ה בזה"ל, הנני אוהב מאוד את התורה ואם אני מוצא הזדמנות לראות איזה ספר חדש שלא ראיתו עדיין, הנני שמח עלינו כמוצא שלל רב, ענה רבנו

מוהרצ"ה חלקו גם הוא, שמקובל בידו מרבותיו שאין ללמוד רק מתוך ספר שמקובל לנו איש מפי איש שהוא מפי אלי...".

כמובן שכוונת הרה"ק מוהרצ"ה זצ"ל היתה על ספריו קבלה וסודות התורה, שצדיכה להיות תורת הקבלה, מקובלה ומסורה מפי אלי ז"ל, אבל בתורה הנגלית בשורת ופוסקים, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, בודאי אין לקבוע כלל זה, כי תורה לא בשמים הוא.

עוד שם (בפרק כ"ד אות י"ב), מביא סיפורו של הה"צ ר' אורי הכהן יאללעס זצ"ל מסאמבור, מה שמע מהרה"ק מוהר"א זצ"ל מסאדיגורא שאין להצמיד את ס' מקדש מלך, בשורה אחת עם ס' עטרת צבי שעל הוה"ק, אע"פ שבעל ס' מקדש מלך קדם לו בזמן, מפני מצשה שהי' והכי הוי עובדא: הרה"ק מוהרצ"ה מזידיטשוב בע"ס עטרת צבי, כשהי' אברך סמוך על שלחן חותנו בכפר רודא הסמוך לעיר רודולף, דרכו הי' להיות בכל שבוע יום או יומים ברודולף בבהמ"ד דשם שהי' בו ספרים הרבה. פ"א בא לבהמ"ד ומצא שם ספר חדש בשם "רזא מהימנא", שנתחבר מצדיק נסתר שהי' ש"ב בכפר סמוך לפרעמישלא, ועיין בו עד שתקפה עליו שנתו וישן עד אור הבוקר, כשהקיץ נצטער מאוד כי מעולם לא עבדה עליו חצות לילה בשינה, פשפש במעשיו והתענה על זה עד שהודיעו לו בחלום מן השמים, שבא לידי כך מפני שעיין בספר הנ"ל שמחברו אמנם הי' איש צדיק וקדוש, אבל מפני שחי בדורו של הרבי ר' אלימלך זצ"ל מליזענסק ולא נסע אף פעם אחת לקבל פני צדיק הדור הזה, אינו כדאי שיעיין הוא — בע"ס עטרת צבי — בספרו ... וסיים הרה"ק מס"ג זצ"ל, מעתה הלא יבין מר מדוע הנני נתן משפט הבכורה להס' עט"צ על המקדש מלך. את הרבנים האלה סיפר לי ת"ח אחד ששמע אותם מפי הרה"ק ר' אורי מסאמבור זצ"ל...".

שאריו לי' מארי להמחבר פאר יצחק, שהביא בשם עד מפי עד, דברים המדברים בגנות של אותו צדיק נסתר בע"ס אותיות דר' יצחק, ורזא מהימנא, ויסוד יצחק, שהי' אחד מל"ו צדיקים קדוש ונורא, אשר יסופר עליו, שהרה"ק ר' אהרן הגדול מקארלין זצ"ל בא אל אותו כפר, לרבר עם אשת הצדיק על אודות בעלה להודע ממנה דבר מה, והשיבה פניו ריקם כי לא הי' לה רשות מבעלה לגלות מקדשתו, רק דבר זה הראתה לו שני קנים של מגורה בהם תחובים שני נרות כבויים, ואמרה כי בעת שנשאת לבעלה הצדיק הדליק את שני נרות הללו ודלקו כל ימי חייו וכיון שיצאה נשמתו נכבו הנרות הללו. והרה"ק מוהר"א זצ"ל הי' מכה בבשרו על שלא זכה להכירו היטב בחייו והלך בבית ונשק את הכתלים... לוא בקשו בשמים, שבע"ס "רזא מהימנא" יתראה עם הרה"ק בע"ס נועני אלימלך היו מגלין לו מן השמים שיסע לליזענסק, ואם הי' צריך להיות צדיק נסתר, שלא ידע ממנו שום איש, א"כ לא הי' יכול להתראות עם הרה"ק בע"ס נוצ"א, כדי שלא יודע מכנו. ואיך יענישו אותו מן השמים בגלל הדבר הזה? ועוד הלא הרה"ק בע"ס עטרת צבי הי' או עוד אברך צעיר לימים וסמוך על שלחן חותנו, ולמה הקפידו בשמים דוקא עליו שלא ילמוד בס' "רזא מהימנא", ולא הקפידו על צדיקי הדור הקשישא מינני שהגו בל"ס בספריו הקדושים? ולוא הי' קורטוב של אמת בסיפור הזה, לא הי' נעלם דבר מהרה"ק מוהר"א זצ"ל מזידיטשוב, והוא ז"ל לא הי' מעלים דבר זה מתלמידו הה"צ ריו"ם מספינקא ז"ל,

רבי צבי הירש מזידיטשוב ז"ל רעה

הוא הי' דולה ומסקה מכל ששמע מרגו הקדוש בהקדמותיו לסי' לקוטי תורה וסי' מהרי"א ואם רבי לא שנה כו'. וכבודו של אותו צדיק נסתר בעל רזא מהימנא ואותיות דר' יצחק, ויסוד יצחק במקומו, יהי כבודו לעולם ווייץ ועכ"ל.

מדי דברי על אודות אוהרתו לדעת מי הי' מחבר הספר, נזכרתי מה ששמעתי בימי חורפי מזקני החסידים שספרו עליו, איך הי' מזהיר מספרים היוצאים לאור ציי המשכילים, שגם כי למראית עין אי אפשר להכיר איזה תערוכת של שמץ מינות, מ"מ יש לחוש לכל מה שיוצא מח"י פן ברבות הימים יבצבץ ויעלה הארס בראשו של המעיין בספריהם, משל למה הדבר דומה למעשה שהי', וכך הי': בכפר הסמוך ונראה לכרך פ. הי' דר בעל בית מרוח יהודי כשר שכל הנוסעים להכרך למשא ומתן עמדו שם עם עגלותיהם והתפללו, ואכלו שם כדי שיכנסו לכרך מוכן ומוזמן לעסקיהם. בשל האכסניא הלך הלך וגדל, ועשה חיל. אשת בעל האכסניא פתאום נהפכה לאחרת בלי דעת מה הי' לה, והחלה להתקוטט עם בעלה, ובעת שהיו שמה הנוסעים, סוחרים נכבדים, ובעת התפללים, או בשעת אכילתם התחילה לכעוס על בעלה ולקללו בקטלות נמרצות, וכה עברו ימים וירחים הסוחרים נלאו לשאת את הקטטות והמריבות, יעי"כ לא סרו עוד שמה ונסעו ישר אל הכרך, כאשר ראו האיש והאשה כי עוד מעט ותכלה רגל מן הבית והפרוטה מן הכיס, אמר לה האיש, כי יודע הוא שלא תמלא בקשתו לחדול מקללות וקטטות לגמרי, עי"כ לא יבקש כזאת ממנה, אפס אותה בקשה קטנה יבקש ממנה כי בעת שתאמר לקללו, תהפוך את הקללות לברכות, והוא הלא ידע כי הברכות קללות הן, ותאות לזה וכל היום הי' פיה מלא ברכות על ראש בעלה, חבא חבא אית ליי' והנוסעים שמעו כי כבר שלום ושלווה בין בעל האכסניא ואשחו, ושבו כולם וחזרו אל האכסניא שלהם, והיו שבעים רצון בשמעם כפי בעלת האכסניא ברכות כל היום; פעם אחת מדי שבתם על שלחנם ואוכלים, ובעלת הבית לא ססקה מלברך את בעלה, ובעלה השיב לה ברכות שבעתים אל חיקה, קמה היא בחמתה וזרקה קדרות ושרבן על ראש הגבר, אז נבהלו נשתוממו על התזיון הזה, ונודע להם אחיך הפתרון...

כן אלה המשכילים, יודו ויברכו את התורה ויוללו אותה ויספרו בשבחיה, ואחרי כל אלה אנו רואים כי פתאום באים, לשבירת כלים" ויצאו לתרבות רעה בניהם, ניניהם ונכדיהם ר"ל.

ועי"כ צריכים מאוד לדעת בזה"ז מי המה מחברי ספרים, וגם את המציאם לאור.

בשנת תקצ"א ששלטה אז החולירע ר"ל ותציקתה רוחו מצערן של ישראל ולא הי' יכול לראות באבון נפשות רבות מישראל, פ"א בצאתו מבית המדרש וציה ידו על המוחה ואמר, הריני כפרת כל ישראל, ולא עברו ימים מועטים ונחלה ליע וקודם הסתלקותו דרש על המדרש כד דמיך ר' אבוהו אחזי ליי' נהרי אפרסמון ובאמצע הדרוש יצאתה נשמתו בטהרה אור ליום י"א תמוז תקצ"א לפ"ק, וייץ ועכ"ל אמן.

